

Zárójelentés

A Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke — elsősorban alapítójának és első vezetőjének, Udvari Istvánnak nem mindennapos erőfeszítései következtében — a hazai szlavisztika, azon belül elsősorban a ruthenisztika nemzetközileg is jegyzett országos jelentőségű műhelyévé vált.

Amikor Udvari István „A hazai ruthenisztika (ukrainisztika és ruszinisztika) fejlesztéséért” című, eredetileg 2003–2006-ra szóló kutatási tervet az OTKA-hoz pályázatra benyújtotta, valószínűleg nem sejtette, hogy e zárójelentést más lesz kénytelen megírni, noha az elnyert kutatási pályázat keretében elvégzett munka zöme és a koncepció egésze az övé.

A munka irányítását Udvari István 2005-ben bekövetkezett halála után, 2006-ban vettem át, amikor az ő megüresedett helyére a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékére kerültem kezdetben óraadóként, majd részfoglalkozású egyetemi tanárként. Mivel azonban tanszékvezetői megbízást hivatalosan csak 2007. január 1-ével kaptam, az átmenet nehézségeinek az áthidalására 1 év haladékot kértem és kaptam az OTKA Bizottságtól, így a kutatás végül 5 évre húzódott el (2003-2007). Utólag úgy vélem, e haladékkal többet nyertünk, mint veszítettünk, több kutatási eredmény készülhetett el a források jobb kihasználásával, hiszen az elvégzett és még elvégzendő munkákról, a rendelkezésre álló és más alapokból bevonható forrásokról, a munkatársak kapacitásáról a helyszínen kellett tájékozódnom.

Az egész periódus legfontosabb eredménye az Ukrán-magyar szótári adatbázis (1-6. köt., Nyíregyháza, 2000-2003) befejezése, valamint a Magyar-ukrán szótár (1-2. köt., Nyíregyháza, 2005-2006) befejezése; mindkét hiánypótló mű főszerkesztője Udvari István volt.

Az Ukrán-magyar szótári adatbázis 1. kötete jelent meg utoljára, s csak ez a kötet esett jelen pályázat idejére. Ez a kötet ukrainisztikai szempontból is úttörő jellegű: tartalmazza ugyanis Olekszandr Taranenko: Ige- és névszóragozás az ukrán nyelvben című munkáját, amely az ukrán alaktan mindaddig legkorszerűbb feldolgozása (szerk. és az előszót írta Udvari István; ford. Kótyuk István). Ezen összefoglaló munka szolgál a szótári adatbázisban a ragozható szófajokba tartozó ukrán címszavak grammatikai szerelésének alapjául. A hatkötetes, 92 ezer szavas Ukrán-magyar szótári adatbázis egy következő munkafázisban egy jól használható ukrán–magyar középszótár alapjául szolgálhat, az egyetemi oktatás szükségleteit jelen formájában is nagyban segíti. A zárókötet megjelenése után az egész szótári adatbázisról részletes elismerő kritika jelent meg a vezető ukrán nyelvészeti folyóiratban (Movoznavstvo, 6/2003. 87–89)

Udvari István másik nagy szótárterve, a Magyar–ukrán szótár volt, amelynek csak első kötetét vehette kézbe, a második megjelentetése már e sorok írójára hárult. A két kötet összesen mintegy 70 ezer magyar címszó ukrán értelmezését adja. (Ismertetését l. Magyar Nyelv 102 [2006] 108–110; 103 [2007] 502–504.)

Ezek munkálatai mellett folytatódott a történelmi Magyarország ruszin vonatkozású nyelvi és irodalmi emlékeinek publikálása, a hazai ruthenisztika történetének feldolgozása, a magyar-ruszin, magyar-ukrán nyelvi, irodalmi és művelődési kapcsolatok feldolgozása.

Király Péter A kelet-közép-európai helyesírások és irodalmi nyelvek alakulása: a budai Egyetemi Nyomda kiadványainak tanulságai: 1777-1848 című könyve Udvari István szerkesztésében (2003) méltán váltott ki élénk és elismerő kritikai visszhangot (Agyagási Klára: *Slavica* 32 [Debrecen 2003] 285–287; Décsy Gyula: *Eurasian Studies Yearbook* 76 [2004] 85–87; Nyomárkay István: *Magyar Nyelv* 100 (2004) 99–103). Hollós Attila Csopely-életrajza Udvari István bevezető tanulmányával (2004) több neves szakember elismerő kritikáját érdemelte ki (Niederhauser Emil: *Kisebbségkutatás* 13 [2004] 151; Zöldhelyi Zsuzsanna: *Studia Slavica* 49 [2004] 224–226). Hasonlóképpen élénk kritikai visszhangot keltettek Medve Zoltánnak Petőfi ukrán és ruszin fogadtatását feltáró munkái. Az Udvari István által oly eredményesen művelt XVIII. századi ruszin szövegkiadások utolsó, még a szerző életében megjelent darabja 2005-ben jelent meg, ennek kritikai visszhangja már összefolyt a szerző halála kapcsán megjelent méltatásokkal (Zoltán András: *Kisebbségkutatás* 15 [2006] 127–129). A hazai ukrán Bevka Emléksztóra még Udvari István szerkesztésében látott napvilágot, fontos alapanyagot biztosítva további kutatások számára.

A kutatás általam vezetett befejező szakaszában Káprály Mihály Hodinka Antal ruszin nyelvű szövegeit gyűjtötte össze és publikálta két kötetben. Udvari Istvánnak Sztripszky Hiadorról szóló posztumusz könyvét az ungvári Kercsa Igor rendezte sajtó alá. Jómagam Káprály Mihállyal együtt Balezky Emil irodalmi munkásságának emlékeit gyűjtöttem egybe. Balezky Emil kárpátaljai születésű budapesti nyelvész (1919–1981) fiatalkori irodalmi munkásságáról csak szóbeszéd terjedtek, de magukat a többnyire orosz, kisebbrészt ruszin nyelvű verseket és elbeszéléseket most először kapta kézbe az olvasó (vö. Kiss Gy. Csaba, Egy ruszin tudós emlékezete: *Magyar Nemzet* LXX. évf. 201. sz. [Budapest, 2007. július 25.] 14). Udvari István tervezte még kiadni a Nyagovai Posztilla Petrov-féle kiadásának faksimiléjét, amelyet azonban már e sorok írója rendezett sajtó alá Dezső Lászlónak, a nyelvemlék legjobb ismerőjének bevezető tanulmányával együtt. A kárpátaljai ruszin vallásos irodalom e legrégebb emléke időközben ugyanis teljesen hozzáférhetetlenné vált Magyarországon, miután egyetlen kiadásának egyetlen közkönyvtári példánya az Országos Széchényi Könyvtárnak a Várba költözése során eltűnt. Végezetül sajtó alá rendeztem Kótyuk Istvánnak az ukrán-magyar nyelvhatár menti magyar nyelvjárások ukrán elemeit tárgyaló dialektológiai munkáját, amely mind a magyar, mind az ukrán tudományosság számára fontos mű.

Úgy gondolom, hogy az eredeti pályázatban foglalt célkitűzéseket — ha a témavezető halála miatt egy év késéssel is — Udvari István szellemi irányvonalát követve sikerült megvalósítani. A mellékelt közleménylistát alkotó 15 kötet, úgy vélem, önmagában is megáll. Az Udvari István által adott cím — „A hazai ruthenisztika (ukrainisztika és ruszinisztika) fejlesztéséért” — minden általánossága ellenére igen konkrétan járult hozzá a címben jelzett tudományterületek fejlődéséhez: az ukrainisztikában létrehozta az alapvető lexikográfiai munkákat, a ruszinisztikát pedig nélkülözhetetlen szövegkiadások és filológiai munkák egész sorával gazdagította. Hangsúlyozni kívánom, hogy Udvari István keze nyomát őrzik az egész kutatás publikált munkák, azok is, amelyek már halála után jelen sorok írójának gondozásában jelentek meg, hiszen vagy ő volt még az adott munka elindítója vagy legalább ötletadója, de mindenképpen ő volt az összefogója annak a kutatói körnek, amely rajta kívül a most zárult kutatás eredményeit létrehozta.

Budapest, 2008. február 28.

Dr. Zoltán András
egyetemi tanár

